

სექცია I. ეროვნული ეკონომიკის განვითარების ძირითადი მიმართულებები

SECTION I. The Main Directions of the National Economy Development

თანამედროვე განათლების მიღების აუცილებლობა და მსოფლიო კრიზისი

გურამ ჯოლია — სტუ-ს პროფესორი

The importance of modern education and world crisis

Guram Jolia, professor at GTU

Summary

Civilized world is on new stage of its development, on the second stage of postindustrial society – on the stage of knowledge creation and development that sets different requirements for every individual and entire society. Today modern education and its continuous updating takes on the agenda as an universal necessity. Information technologies are actively developed and distributed that simplifies the accessibility of receiving new knowledge and even accelerates it.

In such a situation the crisis has been observed in the world education system that is influenced negatively. There are basically two reasons for this: 1. The education system is inert for its nature; 2. There is less attention and care for it.

To balance this inconsistency, it is essential to carry out key activities on a timely manner, namely, modernization of education system and reinforcement of attention.

Keywords: civilization, culture, adequate, hyper competition, technological, innovation, individualization, informational technologies, degradation, dehumanization, relevant, paradigm, snobbism.

რეზიუმე

განვითარებული სამყარო თავისი განვითარების ახალ ეტაპზე, პოსტინდუსტრიული საზოგადოების მეორე საფეხურზე — ცოდნის საზოგადოების შექმნისა და განვითარების სტადიაზე — გადადის, რომელიც ყოველი ინდივიდისა და მთლიანად საზოგადოების წინაშე თვისებრივად განსხვავებულ მოთხოვნებს აყენებს. დღის წესრიგში დგება თანამედროვე ცოდნის მიღებისა და მისი უწყვეტი განახლების საყო-

ველთაო აუცილებლობა. აქტიურად ვითარდება და ვრცელდება ინფორმაციული ტექნოლოგიები, რაც ახალი ცოდნის მიღების ხელმისაწვდომობას აიოლებს და აჩქარებს კიდევ.

ასეთ ვითარებაში მსოფლიო განათლების სისტემაში კრიზისი შეინიშნება, რაც ნეგატიურ ტენდენციებში ვლინდება. აღნიშნული, ძირითადად ორი მიზეზითაა გამოწვეული: 1. განათლების სისტემა თავისი ბუნებით ინერტულია; 2. მისდამი ყურადღება და მზრუნველობა ნაკლებია. ამ შეუსაბამობის დასაბალანსებლად აუცილებელია მნიშვნელოვანი ღონისძიებების დროული გატარება, კერძოდ, საგანმანათლებლო სისტემის საფუძვლიანი მოდერნიზაცია და მისდამი ყურადღების გაძლიერება.

საკვანძო სიტყვები: ცივილიზაცია, კულტურა, ადეკვატური, ჰიპერკონკურენცია, ტექნოლოგიური, ინოვაციური, ინდივიდუალიზაცია, ინფორმაციული ტექნოლოგიები, დეგრადაცია, დეჰუმანიზაცია, რელევანტური, პარადიგმა, სნობიზმი.

კაცობრიობის ცივილიზაცია ადამიანთა განათლების შედეგად მიღებული ცოდნის (კულტურის) მიერ შექმნილი სამყაროა. თავის მხრივ, განათლება ცოდნის სახით განივთებულია ადამიანებში და მათ მიერ შექმნილ შექმნილ ნივთებსა და სულიერ ღირებულებებში.

რატომ ისწრაფვის ადამიანი განათლების (ცოდნის) მისაღებად?

იმიტომ, რომ სურს შეიცნოს ის სამყარო, რომელშიც ცხოვრობს და მასში ღირსეული ადგილი დაიმკვიდროს, სასიცოცხლოდ აუცილებელი სულიერი და მატერიალური მოთხოვნები დააკმაყოფილოს, სხვებთან ურთიერთობაში საიმედოდ და კომფორტულად იგრძ-

ნოს თავი. განათლება (ცოდნა) აუცილებელია თანამედროვე ადამიანისთვის, მით უმეტეს შემოქმედისთვის.

განათლებით ადამიანი იღებს ცოდნას, რომელიც არის საზოგადოებრივ-ისტორიული პრაქტიკით შემოწმებული და ლოგიკურად დადასტურებული სინამდვილის ჭეშმარიტი, ადეკვატური ასახვა ადამიანის ცნობიერებაში წარმოდგენების, ცნებების, მსჯელობებისა და თეორიების სახით. [1; 240]

სამყაროში არსებული ცოდნა უსასრულოა. მის შეცნობას ადამიანის სიცოცხლე არ ყოფნის. ამიტომ „უნდა ვისწავლოთ მხოლოდ აუცილებელი და არა ყველაფერი, რაც გზად შეგვხვდება“. — რომელი ფილოსოფოსი ლუციუს ანეუს სენეკა.

აღნიშნულით, ინდივიდების დონეზე განათლების (ცოდნის) მიღება და გამოყენება ნათელია, მაგრამ ქვეყნის მასშტაბით რატომაა აუცილებელი განათლების სფეროსადმი ყურადღების მიქცევა?

თანამედროვე გლობალურ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ სისტემაში, სადაც საქმიანობის ყველა სფეროში ჰიპერკონკურენცია მძვინვარებს, ქვეყნის განვითარების სამი მოდელი ჩამოყალიბდა:

1. **სანედლეული**, რომელიც დამახასიათებელია იმ ქვეყნისთვის, რომელიც ბუნებრივი რესურსების დიდი რაოდენობის მარაგებს ფლობს და აუცილებელი მეცნიერებატევადი სამრეწველო პროდუქციის იმპორტს ახორციელებს;
2. **ტექნოლოგიური**, რომელიც ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტების იმპორტირებით მაღალტექნოლოგიური პროდუქციის წარმოებას უზრუნველყოფს;
3. **ინოვაციური**, რომელიც ორიენტირებულია ფუნდამენტური სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების ბაზაზე საკუთარი მეცნიერებატევადი ტექნოლოგიების შექმნითა და სამეურნეო ბრუნვაში დანერგვით. [2]

განვითარებისათვის სწორედ ეს უკანასკნელი მოდელია ყველაზე პროგრესული და გადამრჩენი მომავალში.

პარადოქსია, მაგრამ ფაქტია, თანამედროვე ინფორმაციულ საზოგადოებაში, როცა ადამიანს განათლების (ცოდნის) მისაღებად გაცილებით მეტი შესაძლებლობა მიეცა, მსოფლიო მასშტაბით განათლების კრიზისი შეიმჩნევა, რაც შემდეგ ნეგატიურ ტენდენციებში ვლინდება:

- წერა-კითხვის უცოდინართა რაოდენობა მატულობს;

- განათლების ხარისხი კლებულობს;
- განათლებასა და კულტურას, განათლებასა და მეცნიერებას შორის სხვაობა დიდდება;

- განათლების პროცესიდან თანდათან მოსწავლის (სტუდენტის) განრიდება ხდება.

ჯერ კიდევ XX საუკუნის 70-ან წლებში საუბრობდნენ განათლების მსოფლიო კრიზისზე. კრიზისი იმაში გამოიხატება, რომ განათლების სისტემა ძალიან ნელა ეგუება იმ სწრაფ ცვლილებებს, რაც საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა დარგებში, განსაკუთრებით მეცნიერებაში, ტექნიკაში, ტექნოლოგიებში, ეკონომიკასა და პოლიტიკაში, საერთოდ ახალ სოციალურ რეალობებში ხდება. განათლება საზოგადოებისაგან სულ უფრო მეტ დანახარჯებს მოითხოვს. ამასთან, ეს დანახარჯები თვითმდიდარ და წარმატებულ ქვეყნებშიც კი სრულად არ ანაზღაურდება.

განათლების სფეროს ცნობილი ფრანგი მკვლევარი **ფილიპ კუმბსი** (1922-1996) განათლების მსოფლიო კრიზისის გამომწვევ ოთხ სპეციფიკურ მიზეზს ასახელებს:

1. განათლებისადმი ხალხთა მასების მიმზიდველობის ზრდას არსებული საგანმანათლებლო ქსელი ვერ აკმაყოფილებს;
2. ფინანსური საშუალებების უკმარისობის გამო, განათლების სისტემა ახალ მოთხოვნებს სრულად ვერ პასუხობს;
3. განათლების სისტემისთვის დამახასიათებელი ინერტულობის გამო, მისი შინაგანი წყობა, ძალიან ნელა იცვლება;
4. საზოგადოების ინერტულობა, რასაც დადგენილი ტრადიციები და რელიგიური ჩვეულებები განაპირობებს. [3]

კუმბსის აზრით, აუცილებელია განათლების სისტემის მოდერნიზაცია (პედაგოგიური კადრებისა და სწავლების პროცესის სრულყოფა, ფინანსური მდგომარეობის განმტკიცება). იგი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა ცვლილებებისადმი დამოკიდებულებას და თვლიდა, რომ „მეცნიერებებში ნობელის პრემიები ენიჭებათ ძველი, ფესვგადგმული წარმოდგენების უარყოფაში და ახალი ჭეშმარიტების აღმოჩენაში. ძველისადმი ნობელიანტებისთვის დამახასიათებელი ამგვარი დამოკიდებულება და სიახლისადმი სითამამე, ნორმა უნდა გახდეს განათლებაში“.

ინფორმაციულმა რევოლუციამ განათლების სისტემის წინაშე არა მარტო ახალი ამოცანები დააყენა, არამედ რიგი ცვლილებებიც

შეიტანა, რომელთა შორის შედარებით მნიშვნელოვანია:

- ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამო, **არაფორმალური განათლების იდეა ინერგება**. ტრადიციული დახურული საგანმანათლებლო გარემო გამჭვირვალე გარემოთი იცვლება, რომელიც ცოდნის ქსელისგან შედგება;

- **შეინიშნება განათლების ინდივიდუალულობა**, რის გამოც ყურადსაღებია კონკრეტული ადამიანის შესაძლებლობები. თუ ტრადიციული საგანმანათლებლო სისტემა კოლექტიურ სწავლებას ეფუძნებოდა, ახალი სისტემა საგანმანათლებლო პროცესის ელემენტების არჩევას გვთავაზობს;

- **თვითგანათლება თანდათან განათლების წამყვან ფორმად ყალიბდება**. თუ ტრადიციული საგანმანათლებლო სისტემა მასწავლებლის (ლექტორის) მიერ მოსწავლის (სტუდენტის) ცალმხრივ სწავლებას ეფუძნებოდა, ახალი სისტემით მასწავლებელი (ლექტორი) მრჩეველი ან კონსულტანტია;

- **ახალი ინფორმაციული ტექნოლოგიები ახალი ცოდნის შემქმნელ განათლებას მოითხოვს**, რაც, სავარაუდოდ, განათლების რელევანტურობას და ხარისხის პრობლემას ძირეულად გადაწყვეტს. თუ ინდუსტრიულ საზოგადოებაში განათლება ორიენტირებული იყო ინფორმაციებით სტუდენტის გონების დატვირთვაზე, ცოდნის საზოგადოებაში მას შემოქმედებითი მიდგომები ცვლის;

- **მთელი სიცოცხლის განმავლობაში განათლების სისტემის ფორმირება**. განათლების ტრადიციული სისტემა ორიენტირებული იყო ახალგაზრდობის წლებში ადამიანის სწავლებაზე, რომელსაც იგი სიცოცხლის განმავლობაში იყენებდა. ახალი სისტემა სიცოცხლის განმავლობაში სწავლას გვთავაზობს. ცოდნის საზოგადოებაში მეტ ყურადღებას მონიჭულთა და ასაკოვანთა განათლება მოითხოვს, რადგან აუცილებელია ამ კატეგორიის ადამიანებისთვის სოციუმში მიმდინარე ცვლილებებისადმი ადაპტაცია. [4; 25-27]

იაპონელი სოციოლოგის **ენძი მასუდას** აზრით, ცოდნის საზოგადოება აუცილობლად იწვევს განათლების სისტემის შინაარსობრივ ცვლილებას. ნიშნავს თუ არა ეს, რომ განათლების კრიზისი ბუნებრივად მოგვარდება? რა თქმა უნდა, არა.

უპირველესად აუცილებელია გავითავისოთ, რომ კრიზისშია არა მარტო განათლების მსოფლიო სისტემა, არამედ თვით ცოდნისა და გამოცდილების გადაცემის პარადიგმა. [5]

განათლების კრიზისის გამომწვევი მიზეზებია: [6]

1. ცოდნის უსწრაფესი განახლება მისი მოცულობის მკვეთრი ზრდის პირობებში, რაც ცოდნის საზოგადოების გარდაუვალი მოვლენაა. განათლებისა და სოციალური პოლიტიკის ექსპერტების აზრით, საინჟინრო ცოდნა სწრაფად ძველდება. [7; 24]

ამავე შეხედულებისაა XX საუკუნის მენეჯმენტის თეორეტიკოსი, „მენეჯმენტის მამად“ ნოდებული ამერიკელი მეცნიერი პიტერ დრუკერი (1909-2005), რომელიც თვლის, რომ „ცოდნა ყოველ 10 წუთში ძველდება“ [8]. ამგვარად, ცოდნის საზოგადოების პირობებში თეზისი — „განათლება მთელი სიცოცხლის განმავლობაში“ — საგანმანათლებლო პრაქტიკაში სულ უფრო მეტად მკვიდრდება და აუცილებელი ხდება;

2. **ინფორმაციული „კვლავნარმოება“ ზრდადი აზრობრივი დეგრადაციის პირობებში**. აშშ-ის ექს-ვიცეპრეზიდენტი, ნობელიანტი მშვიდობის დარგში (2007) **ალბერტ გორი** თვლის, რომ „ჩვენ განათლების კრიზისი გვაქვს ჭარბი ინფორმაციის პირობებში, და ეს არ არის უბრალო დამთხვევა. აღმოვჩნდით რა უმეცრების წინაშე, კიდევ უფრო მეტ ინფორმაციას ვანარმოებთ და არ გვსურს გავიგოთ, რომ მართალია მას აქვს ძველი ცოდნის ღირებულება, მაგრამ სიბრძნის შეცვლა არ შეუძლია“; [9]

3. **არსებული რეალიებისადმი განათლების შინაარსის შეუსაბამობა**. რეგულარულად გამოყენებადი ტექნოლოგიური ნაკადი დროის მოთხოვნებზე ადეკვატურად ვეღარ რეაგირებს. სამყარო გაცილებით სწრაფი ტემპებით იცვლება, ვიდრე განათლება შინაარსობრივად ახლდება;

4. **დეჰუმანიზაციის ფონზე ტექნოკრატიული სნობიზმის გაძლიერება, ფასეულობების, მსოფლმხედველობითი და ზნეობრივი ორიენტირების აღრევა**. დღევანდელი მრავალი პრობლემის ბაზისი არა ტექნიკური, არამედ ჰუმანიტარულია. თანამედროვე სპეციალისტის მომზადებაში ჰუმანიტარული ასპექტების უყურადღებობად მათი „ზნეობრივ-ეთიკური დეგრადაცია“ განაპირობა.

ჰუმანიტარული „აცრის“ გარეშე, საზოგადოების ტექნოგენური ინტენსიური განვითარება უცილობლად გამოიწვევს დეჰუმანიზაციას, აზროვნების ტექნოკრატიას, ფასეულობებისა და ზნეობრივი ორიენტირების აღრევას. ბოლო ათწლეულებმა აჩვენა, რომ „თანამედროვე ცივილიზაციის კრიზისი თვით ადამიანის

კრიზისია, მისი წარმოდგენებისა და ფასეულობების კრიზისია“. [10]

თანამედროვე სპეციალისტზე თავსმოხვეული ზღვა ინფორმაცია ცოდნის განახლებას გამუდმებით მოითხოვს, ტექნიკის სფეროში ახალი აღმოჩენებისა და სახეების გამოჩენა, საბუნებისმეტყველო და ჰუმანიტარულ სფეროებს შორის მეცნიერული ცოდნის მეთოდოლოგიური სიცარიელე და სხვ., იწვევს ტექნიკური საწყისების გაფეტიშებას და ჰუმანიტარულის იგნორირებას. აღნიშნული კი, კულტურასა და ცივილიზაციას შორის წინააღმდეგობას აძლიერებს, რაც განათლების კრიზისის სერიოზული წყარო ხდება. ზნეობრივი განვითარების გარეშე, კულტურის უკმარისობის პირობებში, მეცნიერება შეუძლებელია სოციალური პროგრესის ფაქტორი იყოს, ამიტომ საზოგადოებაზე ყოველგვარი ცივილიზაციის გავლენა უნდა უცილობლად ემთხვეოდეს კულტურის „კომპენსაციურ წვლილს“. როგორც პოსტინდუსტრიული საზოგადოების კონცეფციის ერთ-ერთი ავტორი, ამერიკელი ფილოსოფოსი და სოციოლოგი, **ელვინ ტოფლერი** (დ. 1928) მიიჩნევს, „ჩვენ იმ პერიოდში ვართ, როცა კულტურას უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე ოდესმე. კულტურა არ არის რაღაც გაქვავებული ქარვა, ესაა, რასაც ჩვენ ყოველდღიურად ვქმნით“. [11]

21 უნივერსიტეტის საერთაშორისო ქსელმა, ქ. მელბურნის გამოყენებითი ეკონომიკისა და სოციალური კვლევების ინსტიტუტის მეთოდის მიხედვით, შეინაწავლა უმაღლესი განათლების ეროვნული სისტემის დონე მსოფლიოს 50 ქვეყანაში და 2015 წლის რეიტინგული შკალა წარმოადგინა. რეიტინგი შეფასდა 24 ძირითადი მაჩვენებლის მიხედვით, რომლებიც გაერთიანებულია 4 ჯგუფში:

1. **რესურსები** (კერძო და სახელმწიფო სექტორების ინვესტიციები) — 25%;
2. **შედეგები** (სამეცნიერო კვლევები და პუბლიკაციები, კურსდამთავრებულთა დასაქმება და სხვ.) — 40%;
3. **კავშირები** (საერთაშორისო თანამშრომლობის დონე) — 10%;
4. **გარემოცვა** (სახელმწიფო პოლიტიკა და რეგულირება, განათლების მიღების შესაძლებლობა) — 25%.

რეიტინგის პირველ ხუთეულში შევიდა: აშშ, შვეიცარია, დანია, ფინეთი და შვედეთი. საქარ-

თველო მსოფლიოს 50 ქვეყნის სიაში არ ფიქსირდება. [12]

დასკვნა

ზემოაღნიშნული უარყოფითი ვითარების გამოსასწორებლად საჭიროა მნიშვნელოვანი ღონისძიებების დროულად გატარება, რომელთა შორის მთავარია:

1. სახელმწიფოს მიერ განათლების სისტემისადმი ყურადღებისა და მზუნველობის გაძლიერება, რაც გამოიხატება საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფაში, დაფინანსების გადიდებასა და, კერძო სექტორთან ერთად, კოორდინაციული მუშაობის გატარებაში;

2. კლასიკური (ინფორმაციული) საგანმანათლებლო პარადიგმის სისტემურ-საქმიანობითი პარადიგმით შეცვლა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია. თბ., 1987, ტ.11.
2. Дроговоз П.А., Кашеварова Н.А. Анализ зарубежных моделей и механизмов управления интеллектуальной собственностью и их адаптация. М.: МГТУ, 2013. Выпуск № 3. <http://engjournal.ru/catalog/indust/hidden/645.html>
3. Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире: системный анализ: Пер. с англ. М.: Прогресс, 1970. 293 с.
4. Молчанова О.П. Социально-экономические проблемы управления образованием в современном мире. Ч.1. М., 1996.
5. Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society. Washington: World Future Soc., 1983. 171 p.
6. Самойлов Л. П. Инженерное образование в современных условиях: проблемы и перспективы. <http://www.volpi.ru/files/publications/pdf>
7. Глобализация и конвергенция образования: технологический аспект. М.: «Маркет ДС Корпорейшн», 2004.
8. Друкер, П. Ф. Практика менеджмента: Пер. с англ. М.: Вильямс, 2000. 398 с.
9. Гор А. Земля на чаше весов. В поисках новой общей цели // Новая постиндустриальная волна на Западе. М.: Academia, 1999. С. 568.
10. Кругликова Г. Г. Проблема человека в философии Иммануила Канта и философско-педагогических концепциях русских мыслителей второй половины XIX – первой трети XX века: автореф. дис. к. филос. н. Екатеринбург, 2003. С. 3.
11. Тоффлер О. Третья волна // Новая технократическая волна на Западе. М.: Прогресс, 1986. С. 228.
12. <http://gtmarket.ru/news/2015/06/17/7207>